

Ytringsfriheten er alle andre friheters mor

Tale av Frank Rossavik (styremedlem i Fritt Ord) ved tildelingen av Fritt Ords Honnør til Flemming Rose og Vebjørn Selbekk, 22. september 2015.

De to redaktørene

«Jeg er blitt mainstream», sa Flemming Rose da han tidligere i år fikk Publicistprisen, en høythengende utmerkelse fra en dansk organisasjon som likner litt på Fritt Ord.

Rose mente å si at debatten i hjemlandet har flyttet seg så mye at hans syn på ytringsfriheten ikke lenger er særlig kontroversielt.

Vebjørn Selbekk er ikke blitt mainstream i Norge.

De to kan selvsagt ikke sammenlignes direkte. Rose er redaktør i en dagsavis for allmennmarkedet, litt til høyre i det politiske landskapet. Selbekk er redaktør i en kristenkonserverativ nisjeavis.

Vebjørn Selbekk - fra halvgal til hyggelig

La meg likevel få dvele litt ved Selbekk: Han er altså ikke blitt mainstream, men jeg tror vi trygt kan si at han er en langt mindre kontroversiell figur i dag enn for ti år siden

I 2005 ble han sett på som en halvgal mann i ekstremistblad. I dag blir han sett på som en hyggelig fyr som holder med Rosenberg.

Han er ikke blitt mindre religiøs. Han mener sikkert det samme som før. Om Israel. Om homofilt samliv. Om abort.

Det store flertallet er også like uenig med ham i disse sakene.

Grunnen til endringen er at Vebjørn Selbekk har deltatt i et stort antall debatter siden 2005. Han har møtt tusenvis av mennesker. Han har også vært på tv og i radio ofte. Folk har oppdaget at religiøst begrunnede standpunkter ikke nødvendigvis er farlige.

Den norske offentligheten har utvidet seg

Siden 2005 har den norske offentligheten utvidet seg. Vi har fått markante, muslimske stemmer i ordskiftene, både liberale, radikale og konservative. Liberale Abid Raja og konservative Bushra Ishaq kan være eksempler. For noen år siden delte de to Fritt Ords pris.

Et eksempel til kan være stortingsrepresentant og tidligere statsråd Hadia Tajik, landets kanskje mest forbeholdsløse og klartenkte forsvarer av ytringsfriheten. Hun ble i år nestleder i Arbeiderpartiet.

Men også kristne er blitt tatt mer inn i varmen i debattene i Norge. Kristelig Folkepartis leder i 2005, Dagfinn Høybråten, var en mørkemann. Dagens leder av partiet, Knut Arild Hareide, er en engasjert fyr som forteller vitser på tv.

Endringen skyldes ikke bare at Høybråten og Hareide er ulike som personer.

Karikaturstriden førte til en bedre forståelse

Den beinharde karikaturstriden, som man skulle tro fordypet kløften mellom religiøse og ikke-religiøse, har i praksis har ført til det motsatte: En åpnere tone, en bedre forståelse.

Det er ikke tilfeldig. Ytringsfriheten er alle andre friheters mor. Den er en forutsetning også for religionsfriheten:

Hvis jeg får kritisere religion på samme måte som jeg kritiserer andre former for makt, er det greit for meg om du på helt eller delvis religiøst grunnlag kritiserer mine meninger og mine livsvalg.

Karikaturstriden handlet aldri om at det var riktig eller viktig å krenke religiøse menneskers følelser.

Karikaturstriden handlet om – og handler fortsatt om, for den er ikke slutt – at frykt for voldelige reaksjoner ikke må bestemme hva folk ytrer om religioner eller religiøse symboler.

Den handlet dessuten om at islam ikke har krav på noe sterkere vern enn kristendommen har, eller kommunismen, liberalismen og ateismen, for den del.

Flemming Rose - lot ingen religion ha en særstilling

Flemming Roses publisering 30. september 2005 av muhammedtegninger, noen av dem kritiske og karikerte, skjedde som en aksjon mot frykten. En dansk barnebokforfatter hadde for eksempel ikke klart å finne tegnere som ville fremstille profeten Muhammed for ham.

En del av Roses begrunnelse ved offentliggjørelsen lød slik:

Det moderne, sekulære samfund afvises af nogle muslimer. De gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hensyntagen til egne religiøse følelser. Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån, spot og latterliggørelse.

Det er bestemt ikke altid pænt at se på, og det betyder ikke, at religiøse følelser for enhver pris skal gøres til grin, men det er underordnet i sammenhængen. Det er således ikke tilfældigt, at folk i totalitære samfund ryger i fængsel for at fortælle vittigheder eller afbilde diktatorer kritisk. Det sker som regel med henvisning til, at det krænker folkets følelser.

I Danmark er det ikke kommet så vidt, men de anførte eksempler viser, at vi er på vej ind på en glidebane, hvor ingen kan forudsige, hvad selvcensuren vil ende med.

Begrunnelsen står seg like godt i dag. Rose har fastholdt og kjempet for sitt budskap i alle årene siden. Han har hatt store belastninger, og må i perioder leve med politibeskyttelse.

Voldsomme reaksjoner i Norge og Danmark

Vebjørn Selbekk, som også har måttet ha politibeskyttelse, publiserte tegningene i Magazinet i Norge fire måneder senere. Da var reaksjonene begynt å komme.

Selbekk og Magazinet var slett ikke alene. Blant andre slo min avis, Bergens Tidende, i januar 2006 opp Kurt Westergaards tegning som illustrasjon til en lederartikkel, der argumentene var de samme som Flemming Roses.

Omtrent da tok det hele av, med voldsomme reaksjoner både i Norge og Danmark, men enda mye mer andre steder. En periode kunne man ha inntrykk av at Midt-Østen sto i brann – på grunn av noen danske avistegninger.

Noe av grunnen var, som vi husker, at en gruppe imamer og andre hadde reist rundt i regionen og vist frem også tegninger som aldri var blitt publisert verken i Jyllands-Posten eller Magazinet.

Vebjørn Selbekk ble sviktet og utpekt som synder

Vebjørn Selbekk ble sviktet. Norske myndigheter pekte på ham, redaktøren i en ytterliggående avis, som synderen. Det var bekvemt i den globale krisehåndteringen.

Andre norske aviser, min egen inkludert, toet sine hender og ga beskjed om at hverken Westergaards eller andre tegninger skulle publiseres på nytt.

Det var hardt for Selbekk, men han sto på.

Selvsensuren finnes fortsatt

Mye mer kunne sies om dette. La det heller ikke være tvil om at bildet i dag på ingen måte er bare lyst: Ekstremismen er blitt mer ekstrem. Det har vi sett i Paris og København tidligere i år, og vi ser det i andre deler av verden nesten hver dag.

Selvsensuren finnes fortsatt. Ja, i det store bildet er det ikke engang sikkert at den er blitt mindre.

Jeg kan ikke huske å ha sett en eneste ny religionskritisk karikatur tegnet etter at Kurt Westergaard tegnet sin.

Det er heller ikke lenge siden vi hadde en større debatt i Norge om den omseggripende krenkelseskulturen – nå i helt andre miljøer enn de muslimske.

Og bare for å ha sagt det: I Norge ville en Flemming Rose heller ikke være så mainstream som han nå føler seg hjemme i Danmark.

Nordmenn er villige til å relativisere ytringsfriheten

Fritt Ords egen ytringsfrihetsmonitor viste i 2014 at mange nordmenn vil relativisere ytringsfriheten når den kommer i konflikt med andre, gode hensyn.

Et forbløffende antall norske meningsbærere ville være Charlie i januar 2015, men ombestemte seg lenge før måneden var omme.

Likevel: La oss på en dag som denne holde fast ved det positive som har skjedd. Det generelle debattklimaet er endret i Danmark og i Norge:

Muslimere, kristne, jøder, sosialister, ateister og liberale snakker sammen mer direkte og mer åpent enn før. Mediene slipper dem til. Fordommene er færre og frykten for annerledeshet mindre.

Folk fra de fleste leirer forsvare i dag den mest grunnleggende friheten på en tydeligere, mer bevisst måte.

Grunnlaget for videre innsats for ytringsfriheten er lagt

Selv om mye gjenstår før ytringsfriheten står trygt, er grunnlaget lagt for videre innsats. Det er også en grunn til at vi gir denne honnøren.

Når enda ti år er gått, vil vi forhåpentlig kunne oppsummere situasjonen mer entydig positivt.

Med disse ordene er det en glede for meg, på vegne av styret i Fritt Ord, å få dele ut stiftelsen Fritt Ords Honnør til Flemming Rose og Vebjørn Selbekk.